

Invasieve exoten

20 november 2023 – VBC Friese boezem

Albert-Erik de Winter

Inhoud presentatie

- Aanleiding
- Wat zijn invasieve exoten (en wat niet)
- Aanpak (landelijk en provinciaal)
- Doorkijk/ vervolg
- Vragen

Aanleiding

- VN Verdrag inzake biologische diversiteit (1993)
- EU exotenverordening
- Wet Natuurbescherming
 - Bestuursakkoord natuur (2011)*
 - Natuurpact (2013)*
- Landelijk masterplan en Unielijst

Wat zijn invasieve exoten

- Plant- of diersoorten die van nature niet voorkomen in Nederland en/of de Europese Unie;
- Soort is hier door menselijk handelen terecht gekomen;
- Staan op de Unielijst van de EU-exotenverordening.

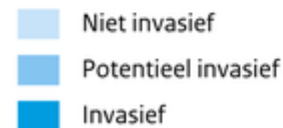
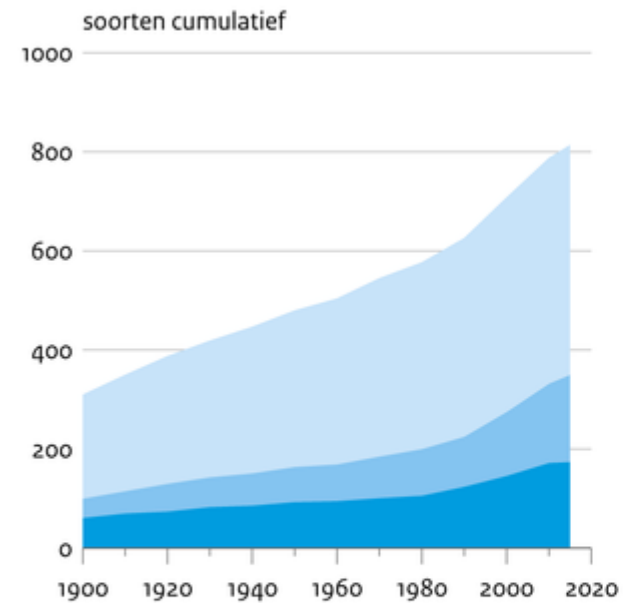

Voorbeeld van verspreiding exoten

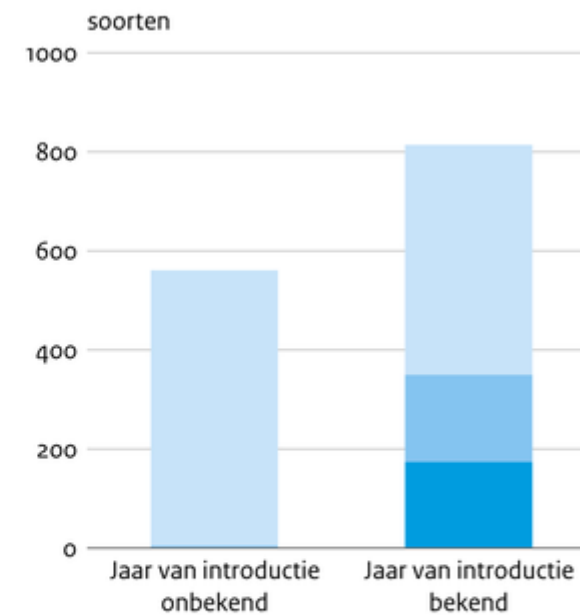
Exoten in Nederland naar invasiviteit

Soorten waarvoor jaar van introductie bekend is

Bron: Nederlands Soortenregister; bewerking WUR

Alle soorten in 2015

WUR/dec20
www.clo.nl/nl162201

Wat zijn geen invasieve exoten

Exoot niet synoniem voor plaagsoort

Een plaagsoort:

1. Kan van nature in Nederland voorkomen
2. Kan door toename aantal of andere oorzaken schade en/of overlast veroorzaken of als hinderlijk worden ervaren.

Voorbeelden plaagsoorten

EU verordening Invasieve Exoten

- De verordening is ingesteld vanwege internationale afspraken (Convention on Biological Diversity), omdat invasieve exoten een wereldwijde bedreiging vormen voor de biodiversiteit;
- Verordening betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten;
- In werking per 1 januari 2015 ;
- Kortere naam: 'EU exotenverordening';
- Doel: de introductie, verspreiding en impact van invasieve exoten in Europa beperken.

Centraal in de verordening is de Unielijst

Unielijst

- Lijst van soorten waarvan de negatieve effecten zodanig zijn dat gezamenlijk optreden op het niveau van de Unie gewenst is;
- Planten en dieren op de Unielijst mag men niet: houden, kweken, telen of laten voortplanten, verhandelen, invoeren, uitvoeren of doorvoeren en vrijlaten;
- Geldt overgangsregeling voor diereigenaren, kwekers en tuincentra;
- Sinds 3 augustus 2016 van kracht;
- Wordt sindsdien regelmatig aangevuld/ aangepast;
- Unielijst telt momenteel 88 soorten invasieve exoten (2 augustus 2022)

Masterplan

- Dit plan beschrijft de gezamenlijke ambitie voor de wijze waarop verschillende partijen in Nederland, met name overheden en terreineigenaren, samenwerken aan de bestrijding van invasieve exoten;
- Onderdeel van dit Masterplan zijn de soortbijlagen van artikel 17 en 19 soorten die separaat zijn opgesteld door de NVWA en die voor elke soort afzonderlijk de strategie beschrijven.
- Het Masterplan heeft alleen betrekking op de eerste Unielijst uit 2016 en niet op de latere aanvullingen.
- Voor soorten die later op de Unielijst zijn geplaatst moet gebruik worden gemaakt van factsheets of Risk Assessments die voor verschillende soorten zijn gepubliceerd:

zie NVWA:

<https://www.nvwa.nl/onderwerpen/invasieve-exoten/unielijst-invasieve-exoten>

<https://www.nvwa.nl/onderwerpen/invasieve-exoten/risicobeoordelingen-soorten>

Nederlandse aanpak

– de in Nederland voorkomende Unielijsst-soorten–

wie doet wat

Rijk

Vanwege het visserijbelang houdt het Rijk (LNV) de aanpak van de Unielijsstsoorten wolhandkrab en de uitheemse rivierkreeften aan zich.

Waterschappen

Op grond van de Waterwet zijn waterschappen al verantwoordelijk voor de aanpak van de muskus- en beverrat.

Dit blijft zo.

Provincies

Per 1 januari 2018 verantwoordelijk voor de aanpak van invasieve exoten opgenomen in de artikel 3.19 Wnb, artikel 3.32 besluit natuurbescherming en bijlage 10 Rnb (Regeling natuurbescherming).

Nog even terug naar de Unielijst

Aanpak van verschillende categorieën van soorten, de artikelen 17 en 19.

Categorie 1

Artikel 17 soorten (voorkomen introductie):

Als deze soorten in Fryslân worden waargenomen is de provincie er verantwoordelijk voor om maatregelen te treffen om hen actief te verwijderen.

Voorbeelden van soorten:

- Wasbeer
- Aziatische Hoornaar
- Treurmaina

Categorie 2

Artikel 19 a soorten (Landelijk ambitieniveau = uitroeien)

Soorten die zich wel al in Nederland hebben gevestigd, maar nog slechts op één of enkele locaties. Deze kunnen nog met de nodige inspanningen volledig worden uitgeroeid.

Voorbeelden van soorten:

- Zijdeplant
- Waterhyacint
- Beverrat
- Muntjak
- Wasbeerhond
- Rosse stekelstaart

Categorie 3

Artikel 19 B soorten (Landelijk ambitieniveau = beheersen)

Soorten die zich inmiddels in ons land gevestigd zijn en wijdverspreid. Volledige uitroeiing in heel Nederland is niet meer mogelijk.

Aanpak kan zijn: lokaal uitroeien, het voorkomen van verdere verspreiding, het beperken van schade of een willekeurige combinatie hiervan.

Voorbeelden van soorten:

- Reuzenbalsemien
- Reuzenberenklauw
- Grote waternavel
- Nijlgans

Friese aanpak

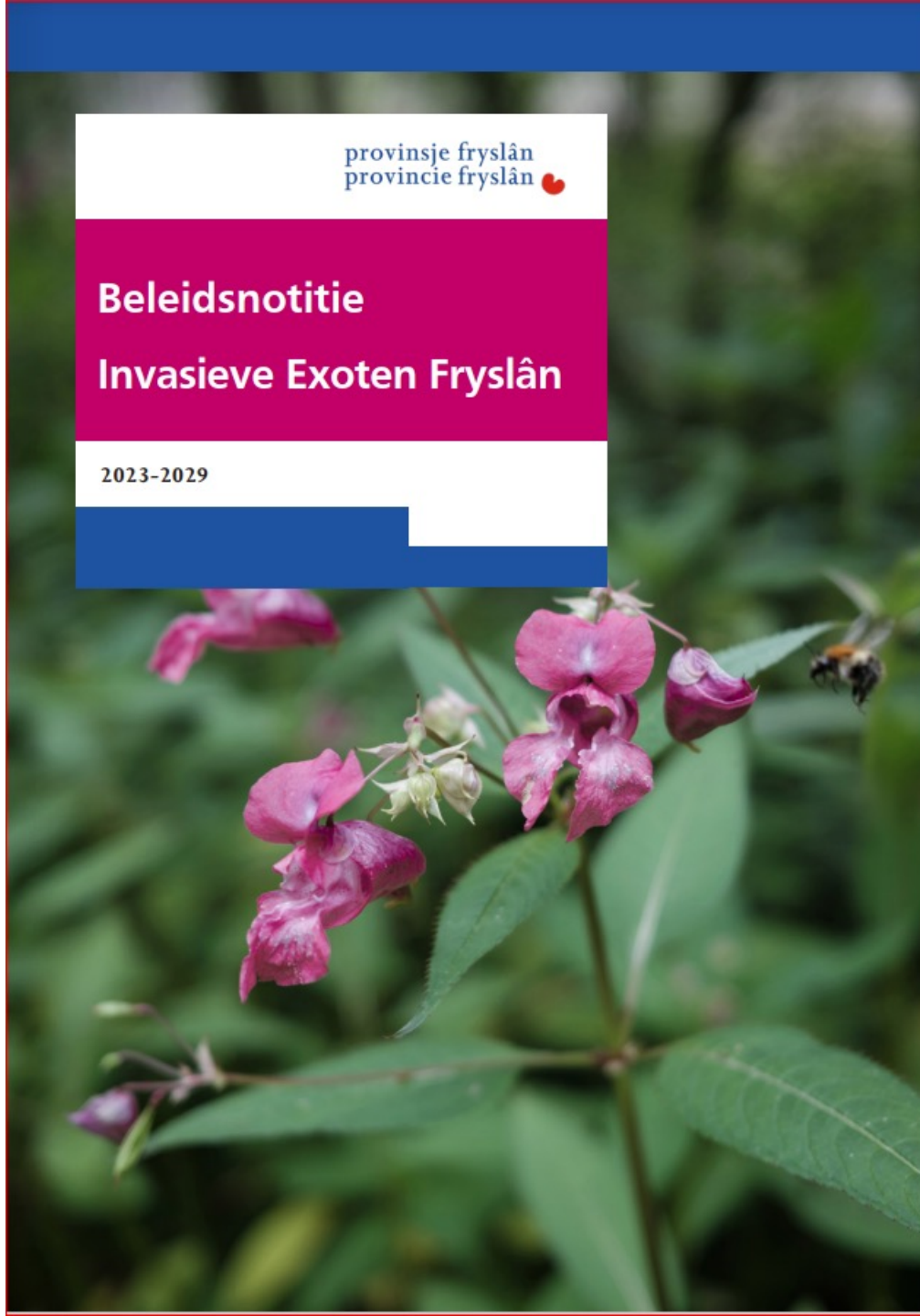
Vertrekpunt Fries beleid

- Startnotitie invasieve exoten (15 december 2021)
- Beleidsnotitie invasieve exoten (30 november 2022)

Beleidsnotitie Invasieve Exoten Fryslân

2023-2029

Friese aanpak

Uitgangspunten Beleidsnotitie

- De EU exotenverordening, Wet natuurbescherming, Unielijst en het landelijke Masterplan uitroeiing en beheersing Unielijstsoorten zijn het vertrekpunt voor de uitwerking van de aanpak van invasieve exoten in de provincie Fryslân.
- Andere overheden, terreinbeheerders en overige grondeigenaren zijn (mede)verantwoordelijkheid voor aanpak van invasieve exoten op hun eigendomen.
- Bevorderen van provinciale samenwerking. Bestrijding of beheersing van invasieve exoten is effectiever als over eigendomsgrenzen of beïnvloedingsgebieden heen gekeken wordt.
- Kennisontwikkeling en kennisverspreiding over bestrijding en/of beheersing van invasieve exoten op provinciaal niveau.
- Prioriteiten leggen bij gebieden waar invasieve exoten een bedreiging vormen voor de biodiversiteit. Dit zijn de Natura 2000- gebieden en het Natuur Netwerk Nederland. Dit geldt met name voor de Waddeneilanden die de provincie zoveel mogelijk wil vrijwaren van invasieve exoten
- Lijst met Friese zorgsoorten

Hygiëneprotocol

Doel voorkomen verdere verspreiding door:

- Werkprotocol watergebonden exoten;
- Werkprotocol grondgebonden exoten.

Protocol is vastgesteld door GS

Hygiënisch werken met invasieve exoten
In de provincie Friesland

J.M.M. van der Loop MSc., L.S. van Veenhuisen MSc. & Ing. M. van de Loo

Augustus 2022

Friese zorgsoorten

Uitgangspunten:

- Invasieve exoten die niet op de Unielijst staan;
- Potentieel probleem biodiversiteit met in achtneming economisch- en volksgezondheidsbelang;
- Voorwaarde is realistisch handelingsperspectief.
- Gaat om 19 soorten.

Uitwerking

– gerealiseerd–

- **Dashboard Invasieve exoten in Fryslân**

<https://storymaps.arcgis.com/stories/e0945f960b684fb5adfe97dae540c41b>

- **Subsidie regeling aanpak invasieve exoten**

<https://www.fryslan.frl/subsidie-invasieve-exotenOndersteuning lokale vrijwilligers>

Invasieve exoten in Fryslân

Herkenning van soorten en verspreiding in Fryslân.

[EXOOT MELDEN](#)[Landplanten](#)[Water- en oeverplanten](#)[Zoogdieren](#)[Vogels](#)[Amfibieën en Reptielen](#)[Ongewervelden](#)[Zoetwater ongewervelden](#)[Vissen en wieren](#)[Beleid en protocollen](#)

Op steeds meer plekken in Fryslân en in Nederland komen planten en dieren voor die hier van nature niet thuishoren. In veel gevallen bedreigen deze uitheemse soorten onze biodiversiteit. Daarom gaan we de introductie en verspreiding van de schadelijke soorten tegen met het invasieve-exotenbeleid

Amerikaanse zeebaars (Morone americana)

De Amerikaanse zeebaars is gemiddeld 13,5 cm lang met een gewicht van 250 tot 650 gram, hoewel een maximumlengte van 58 cm is geregistreerd en een maximumgewicht van 2700 gram. De kleur van de rug is altijd donker, de flanken zijn bleek-olijfgroen of zilvergroen en de buik is zilverwit. De vissoort heeft twee rugvinnen die enigszins verbonden zijn door een vlies. De jonge exemplaren zijn qua uiterlijk gelijk aan de volwassen dieren, maar kunnen vage strepen langs de zijkant hebben. Een vissoort die sterk lijkt op de Amerikaanse zeebaars is de hybride *Morone chrysops* x *Morone saxatilis* die in sommige EU-landen is ingevoerd voor aquacultuur. Er zijn enkele meldingen van exemplaren van deze hybride uit rivieren in de EU.

Amerikaanse zeebaars (Bron: NVWA)

De Amerikaanse zeebaars kan zich bij het huidige klimaat in meerdere lidstaten vestigen, waaronder Nederland.

Voor meer informatie zie de factsheet:

[Factsheet Amerikaanse zeebaars](#)

Meld deze invasieve exoot via **EXOOT MELDEN** links boven in het scherm.

Nederlandse Voedsel- en
Warenautoriteit
Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Amerikaanse zeebaars

Morone americana

Laatste update: 13-7-2022

De Amerikaanse zeebaars is gemiddeld 13,5 cm lang met een gewicht van 250 tot 650 gram, hoewel een maximumlengte van 58 cm is geregistreerd en een maximumgewicht van 2700 gram. De kleur van de rug is altijd donker, de flanken zijn bleek-olijfgroen of zilvergroen en de buik is zilverwit. De vissoort heeft twee rugvinnen die enigszins verbonden zijn door een vlies. De jonge exemplaren zijn qua uiterlijk gelijk aan de volwassen dieren, maar kunnen vage laterale strepen hebben.

Een vissoort die sterk lijkt op de Amerikaanse zeebaars is de hybride *Morone chrysops* x *Morone saxatilis* die in sommige EU-landen is ingevoerd voor aquacultuur. Er zijn enkele meldingen van exemplaren van deze hybride uit rivieren in de EU.

Foto: Smithsonian Environmental Research Center ([Wikimedia Commons](#), CC BY 2.0)

1. Aanwezigheid en effect in Europa

Stand van zaken in 2021

De Amerikaanse zeebaars heeft zich voor zover bekend nog niet gevestigd in de EU. De vissoort heeft een voorkeur voor brak water. De Amerikaanse zeebaars kan zich bij het huidige klimaat in meerdere lidstaten vestigen, waaronder Nederland.

Effect op biodiversiteit en ecosysteem

Gebaseerd op de ervaringen in de Verenigde Staten en Canada is de verwachting dat in de EU-lidstaten waar de Amerikaanse zeebaars zich kan vestigen de impact op biodiversiteit en ecosystemen matig is. De vissoort predeert op eieren van andere vissoorten en kan concurreren met andere vissoorten om voedsel. De verwachting is dat aanwezige predatoren de Amerikaanse zeebaars niet kunnen uitroeien als de soort zich vestigt in EU-wateren. Hybridisatie met de Europese zeebaars (*Dicentrarchus labra*) is niet uit te sluiten.

Effect op ecosysteemdiensten

De Amerikaanse zeebaars kan door predatie op eieren van andere vissoorten en door voedselconcurrentie met andere vissoorten ook een effect hebben op vissoorten die voor de recreatieve en commerciële visserij van belang zijn.

EXOOT MELDEN

Landplanten

Water- en oeverplanten

Zoogdieren

Vogels

Amfibieën en Reptielen

Ongewervelden

Zoetwater ongewervelden

Vissen en wieren

Beleid en protocollen

EXOOT MELDEN

Wilt u melding maken van een invasieve exoot? Dat kan op één van onderstaande manieren:

Waarneming.nl

Waarneming.nl

Een aantal t-shirt designs is in de aanbieding in december! 30-11-2022 - Als je de statistieken bekijkt van Waarneming.nl, Waarnemingen.be en...

<https://waarneming.nl>

Telmee.nl

Telmee

Welke soorten dieren en planten komen voor in Nederland, hoeveel zijn het er en waar zitten ze? Gaan ze voor-of achteruit en waardoor? Dit zijn vragen wa...

<https://www.telmee.nl>

Subsidieregeling

– 2023 en 2024–

- Voor bestrijding categorie 2 en 3 soorten;
- Regelingen stimuleren samenwerking en/of kennisontwikkeling;
- Regeling voor stimuleren bestrijding invasieve exoten in N2000/NNN gebieden;
- Looptijd subsidieregeling 2023 en 2024

Voor meer informatie regeling:

<https://www.fryslan.frl/subsidie-invasieve-exotenOndersteuning lokale vrijwilligers>

Subsidieregeling

– categorie 2 en 3 soorten–

- ***Subsidie bestrijding invasieve exoten binnen N2000 en NNN***

Maximaal 25.000 euro

- ***Subsidie regeling opstellen gebiedsplan binnen en buiten N2000 en NNN***

Binnen gemeente(n) of stroomgebied;

Meerdere eigenaren

Maximaal 10.000 euro

- ***Faciliteren vrijwilligersgroepen voor opzetten exotenbestrijding (exotenbrigades)***

Budget voor begeleiding, materiaal en PBM's.

Maximaal 10.000 euro

Voor meer informatie regeling:

<https://www.fryslan.frl/subsidie-invasieve-exotenOndersteuning lokale vrijwilligers>

Doorkijk/ vervolg

– Maatregelen en acties–

- Voorkoming vestiging nieuwe invasieve exoten
- Delen van kennis, voorlichting en aanzetten tot actie
- Onderzoek
- Natura 2000 gebieden
- Faunabeheer
- Stimulering gebiedsgerichte aanpak
- Protocolen
- Financiering en monitoring

Bron: Beleidsnotitie invasieve exoten Fryslân (tabel 4; blz 28)

Invasieve exotische vissen

- Amerikaanse zeebaars (*Morone americana*)
- Armoergrondel (*Percottus glenii*)
- Blauwband (*Pseudorasbora parva*)
- *Channa argus*
- *Fundulus heteroclitus*
- *Gambusia affinis*
- *Gambusia holbrooki*
- Gestreepte koraalmeerval (*Plotosus lineatus*)
- **Zonnebaars (*Lepomis gibbosus*)***
- Zwarte dwergmeerval (*Ameiurus melas*)

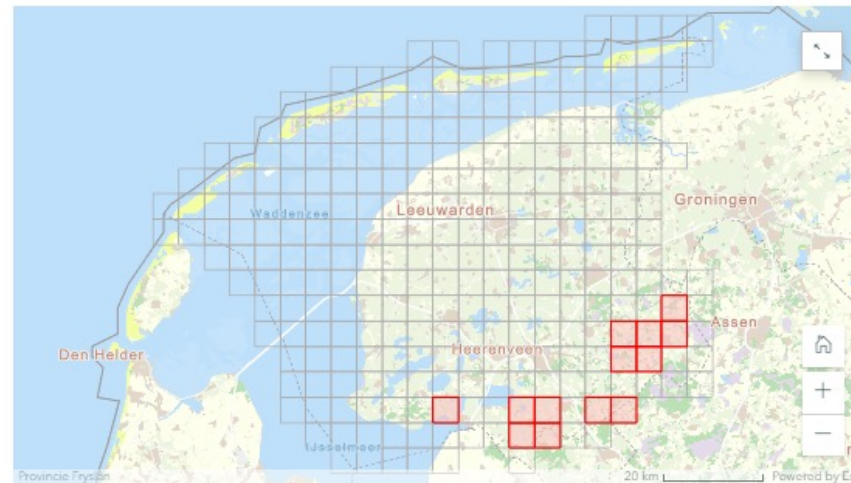

Zonnebaars (*Lepomis gibbosus*)

Zonnebaars is een baarsachtige vis, die in Nederland maximaal 20 cm lang wordt. Het lichaam van zonnebaars is relatief hoog en de twee rugvinnen zijn vergroeid, met een hoger achterste deel. Opvallend is de bonte kleuring, met een blauwgroene tot bruine ondergrond en donkere dwarsbanden. Op de kop zijn blauwe vlekken aanwezig en aan de achterraand van het kieuwdeksel bevindt zich een kenmerkende zwarte vlek. Door het kleurrijke uiterlijk is de zonnebaars moeilijk te verwarren met andere baarsachtigen, zoals de inheemse soorten pos (*Gymnocephalus cernuus*) en baars (*Perca fluviatilis*). Pos heeft ook twee vergroeide rugvinnen, waarvan het voorste deel hoger is dan het achterste deel. Baars heeft twee gescheiden rugvinnen. Zonnebaars is wel gemakkelijk te verwarren met andere *Lepomis*-soorten die ook in de handel verkrijgbaar zijn. Deze zijn wel in Europa geïntroduceerd, maar hebben tot op heden nog geen standhoudende populaties gevormd. Zonnebaars is gevestigd in bijna alle EU-lidstaten, waaronder Nederland.

Zonnebaars (Bron: Shutterstock)

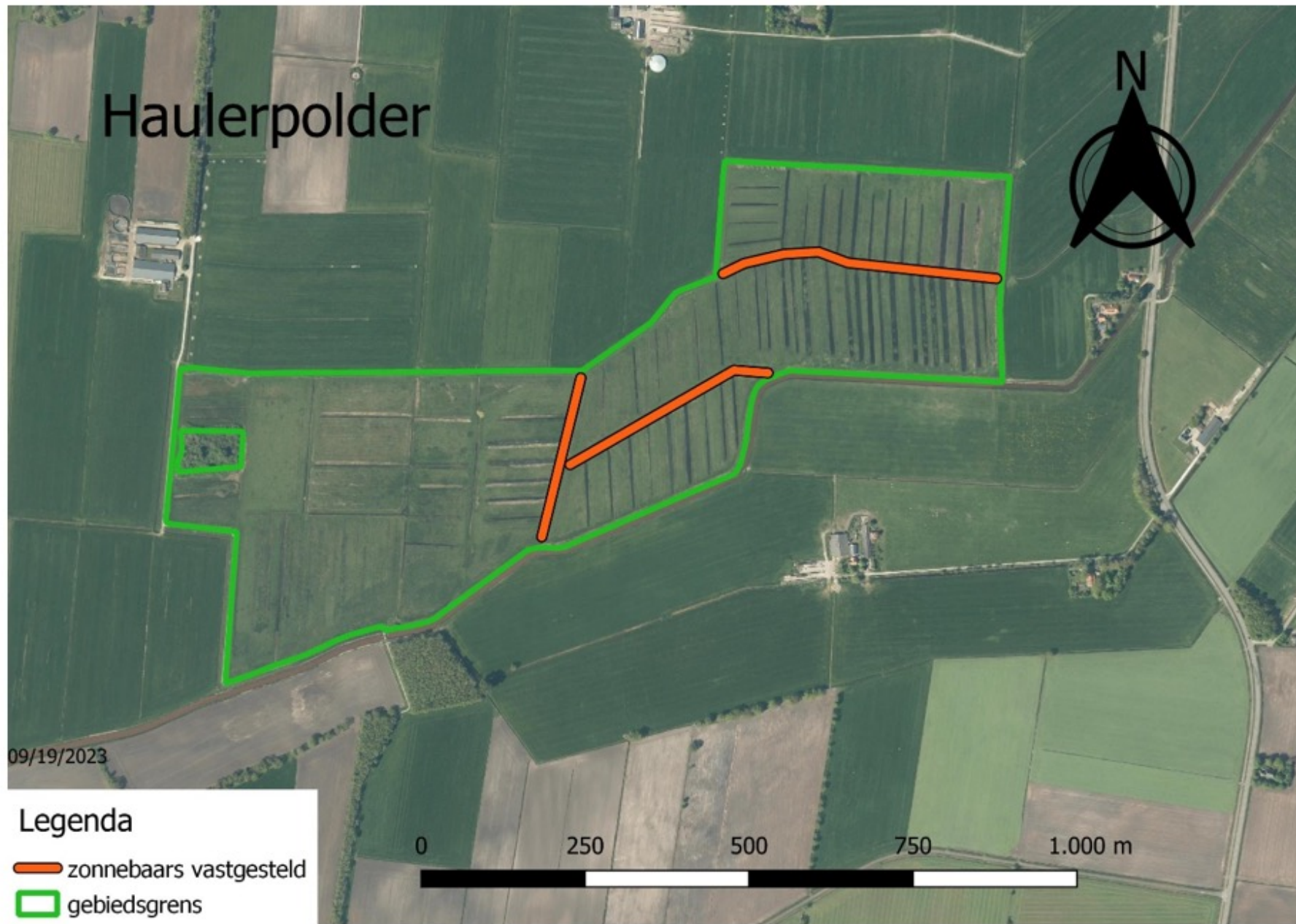
Verspreiding zonnebaars in Fryslân (2012-2022 Bron: NDFF)

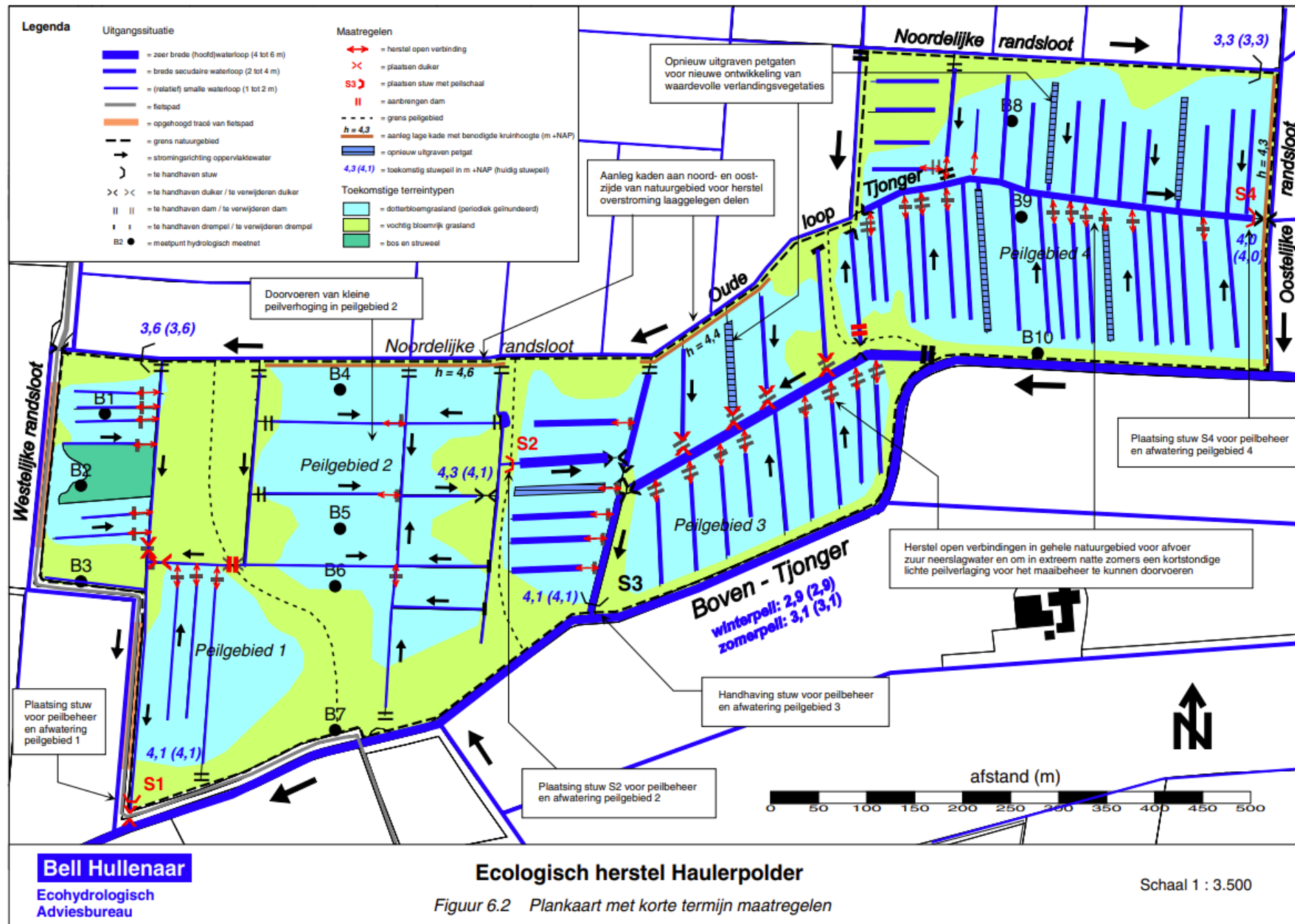
Haulerpolder 2023

Haulerpolder 2023

Overzichtskaart Haulerpolder met sloten waarin zonnebaars is vastgesteld

Vragen?

